

Драгиша Рашовић, КОЛАШИН У СЛОБОДИ - ЗАПИСИ И
ПРИЛОЗИ, "Принт", Подгорица 1999, стр. 206

У издању "Принт" (Подгорица 1999. г.) изашла је из штампе и трећа књига Драгише Рашовића, историчара и публицисте: "Колашин у слободи - записи и прилози", посвећена 50-тогодишњици Савеза бораца НОР Југославије.

Колашин је био "ратна пријестоница" у току НОР-а 1941-1945. г. и сједиште ЗАВНО-а Црне Горе и Боке. Колашин је "Град херој", по указу народа, како то популарно каже Драгиша Рашовић. Колашин је 16 пута у току Другог свј. рата прелазео из руку у руке и ослобађан од окупатора и домаћих издајника. У њему станује богата историја, а "ја сам њен подстанар, водич кроз вријеме и простор", каже хроничар. Он је учесник и судионик многих догађања која су се збила на подручју колашинског среза. Он је, највјеродостојнији и најконкретнији хроничар Колашина. Прикупио је и објавио три књиге - обимну историјску грађу колашинског краја. Иако претежно пише и слика догађаје из новије историје, он пише и о славној прошлости овог краја.

Слобода је светиња сваког народа. Црногорци су се у својој вјековној историји храбро борили за слободу против разних освајача: Турака, Италијана, Аустроугара, Њемаца и др. Идући славним путем својих предака, и Драгиша Рашовић је велики заљу-

бљеник у слободу. Нову књигу "Колашин у слободи" аутор почиње стиховима Ивана Гундулића:

"О лијепа, о драга, о слатка слободо,
сва сребра, сва злата, сви људски

животи,
не могу бити плата твојој чистој
љепоти!"

Публикација "Колашин у слободи" садржи 5 поглавља: први дио - Тито у Колашину; други дио - Социјалистичка револуција тече; трећи дио - Часни преци достојним потомцима; четврти дио - СФР Југославија и пети дио - Прилози.

Јосип Броз Тито је боравио више пута у Црној Гори и Колашину. Први пут је био у Подгорици 5. августа 1940. г. и присуствовао сједници ПК КПЈ за Црну Гору, Боку и Санцак, а после те сједнице учествовао је 7-9. августа 1940. г. у селу Баре Жугића, под Дурмитором, на Осмој покрајинској конференцији КПЈ. Тито је са ВШ НОП и ДВЈ и дијелом ЦК КПЈ боравио на дурмиторском платоу од 11. маја до 12. јуна 1942. г. Ту је била и главнина партизанских јединица, па је ослобођени дурмиторски крај условно назван "Дурмиторска партизанска република". После рата Тито је више пута посеђивао Црну Гору. Он се задесио у својој вили у Игалу за вријеме земљотреса 1979. год. и то је имало велики значај за постепену обнову и изградњу

порушене Црне Горе, обезбјеђење средстава солидарности и међународну помоћ Црној Гори. Такође је била од посебног значаја, истиче Д. Рашовић, посјета Ј. Б. Тита Црној Гори са премијером Совјетског Савеза Никитом Сергејевичем Хрушчовом 1963. г., који су заједно обишли велики дио Југославије. Аутор је забиљежио сваку Титову посјету Црној Гори и Колашину, поткрепљујући то фотографијама.

У другом дијелу - Социјалистичка револуција тече - Д. Рашовић пише о одјеку Париске комуне у свијету и код нас, о Мађарској совјетској републици 1919. г. и о припремама КПЈ за револуцију. Посебно истиче и апострофира улогу колашинских студената на Београдском универзитету, који су били међу водећим комунистима у земљи, а међу њима су се истицали: Милован Ђилас, Вељко Влаховић, Милован Ђетковић, Вукман Крушчић, Мојсије Стевановић, Мијат Машковић, Милутин Зечевић, Стојан Ивезић, Милутин Лакићевић, Ђуро Меденица и др. Описује формирање партијских ћелија и Мјесног комитета КПЈ у Колашину, њихову дјелатност и улогу у Краљевини Југославији. Затим говори о формирању партизанских чета, одреда, бригада и ГШ НОП за Црну Гору и Бокву у току 1941. г., конкретизујући развој догађаја и устанка у колашинском срезу. Осврће се и на формирање организације четника у Црној Гори, посебно у колашинском крају. Енергично се супротставља тзв. страначким и квази-историчарима, које он назива ревизионистима и фалсификаторима историје, који историјску науку "упрежу у кола страначке политике". Противи се тзв. "понудама о помирењу", рехабилитацији четника иако издајника и слугу окупатора. Доказује да четници нијесу имали карактер покрета. Они, у ствари, нијесу имали чврстог ослоња у народу, а сва зла и невоље које су починили црногорском народу учинили су уз помоћ и под окриљем окупатора. Четници су, истиче Рашовић, од окупа-

тора добијали оружје, муницију, храну за своје породице, а "стални четници" примали су још и плату од окупатора. "Историји не треба ни мед ни жуч", каже Рашовић. "Историчар је чувар историјске истине од лажних и субјективних резона", а историја престаје да буде оно што јесте ако не почива на стубовима историјских извора.

Дакле, НЕ "лијева скретања" - него примјена најоштријих мјера против контрареволуције и пете колоне; НЕ "браторубилачки рат" - него народноослободилачки рат - констатује у својој књизи аутор.

Мучким акцијама у Краљским Барама, Лубницама, на Црквини и у Бистрици четници су почели контрареволуционарну оружану борбу против партизана. Талас четничких акција потпомогнут италијанским окупаторским снагама пренио се и на лимско-санџачку котлину и озбиљно запријетио НОП-у у сјевероисточној Црној Гори, па је тим поводом ГШ за Црну Гору организовао политичко савјетовање 15. марта 1942. г. у Ман. Морачи, на којем је одлучено да се приступи чишћењу територије од Вјетрника до Сињавине и да се четници протјерају из Колашина. У тим борбама погинуло је на десетине младих бораца, цвијет омладине из колашинског среза и осталих подручја Црне Горе. Погинули су Будо Томовић, секретар ПК СКОЈ-а, члан ПК КПЈ и ГШ НОП, Бајо Секулић, такође члан ГШ НОП и командант Колашинског сектора, Лука Симоновић, полит. комесар Доњоморачког батаљона и др. У првим мучким нападима четника у Барама Краљским погинуло је 37 бораца, а 15 их је рањено. Погинуо је и један од челних организатора народног устанка у колашинском крају Вукман Крушчић, народни херој.

Аутор наводи многа злодјела четничке страховладе у Колашину. Заробљена докторка Ружица Рип, која је поштвала Хипократову заклетву и лијечила рањенике, звјерски је мучена

и јавно објешена у Колашину. Заробљени рањеник Бранко Мијајлов Меденица утамничен је, мучен и стријељан на Брези. У смрт је отишао пјевајући: "Цвијет прољећни за зимом се јаваља, из зулума слобода се рађа".

У наставку другог дијела, са насловом: "Вјешала у Колашину", аутор објављује потресну причу Михаила Лапића "Чобаница". Ријеч је о лијепој и храброј дјевојци Ђурђи Влаховић, која је гонећи стадо јагњади код рођака у њедрима носила летке којима се народ позива у борбу против окупатора. Послије дуготрајног мучења и испитивања, и она је завршила на вјешалима. Сама себи је намакла омчу око врата. Отишла је у смрт са поруком мајци: "Јадна моја мале, да си знала како ћу ти се удавити..."

Ови и низ других злочиначких и гнусних примјера говоре о злодјелима четника, њиховом слуганству окупатору, јер су њиховим оружјем убијали наш народ. Даље оргијање четника у Колашину и по читавој Црној Гори спријечиле су јединице НОВ и ПОЈ, које су у августу 1943. г. кренуле из Централне Босне у ослобођење Црне Горе. Овај поход, поразе четника, капитулацију Италије и ослобођење Колашина детаљније описује аутор у својој књизи.

У III поглављу ове књиге - "Часни преци достојним потомцима" - аутор обрађује и презентира читаоцима примјере херојске борбе и поруке јунака са Купреса, у којој је погинуо велики број бораца Четврте пролетерске црногорске бригаде. Нарочито је изгинуо храбро Четврти батаљон, који је, како каже аутор, практично брисан из списка партизанских јединица. Ту је погинуо и Вуко Ковијанић, први секретар партијске ћелије формиране у Подбишћу 1934. г. Јунаштво Црногораца испољено је и у свим ранијим ратовима. Д. Рашовић описује примјере јунаштва из ранијих ратова и из далеке прошлости. Великом јунаку са Вртијелке Бају Пивљанину посвећује Ње-

гошеве стихове:

"Соко Бајо са тридест змајева
Мријет неће док свијета траје!"

Аутор описује многа оличења чојства и јунаштва из Првог и Другог свј. рата. Мајор Гавриловић је примјер српског Леониде, а велики патриота и мислилац патријарх српски др Гаврило Дожић, кад се у Европи огласио мрачни и агресивни фашизам, који је напао и нашу земљу, упутио је поруку трајне вриједности свом народу: "Туђе ништа - нећемо, туђину ништа - не дамо!"

Сјећања Вељка Влаховића, опис његових непроставаких ноћи "У шоколати", послје рањавања (остао без лијеве ноге) у шпанском грађанском рату (као борац интернационалних бригада за одбрану републике Шпаније) такође су нашла мјеста у овој публикацији.

На први поглед, ови примјери јунаштва и хероизма у борби за слободу нијесу непознати читаоцу. Али, Д. Рашовић такве примјере оживљава, дочарава, "проглашава" вјечним и бесмртним. Њихова јуначка дјела послужиће за наук младим нараштајима, који ће се напајати њиховим дјелима, носити се својим прецима, чувајући вјеру праћедовску, његујући славну традицију, своје биће, самобитност и постојаност, јер су "покољења за наук створена". Он чува историју од заборава, он је чувар и борац за историјску истину. Он је инспиратор слободе код младих генерација. Он чува и његује *култ слободе*, култ наших предака, култ историјских споменика, култ борбе за слободу српског народа. Стога је *слобода* мото читаве његове књиге. За лијеп примјер борбе за слободу аутор је одабрао и спомен-обилежје на Чегру, покрај Ниша, на коме пише:

"Намјерниче, стани! Чегру се окрени.
Нека остану теби у вјечној успомени,
јунаци са Чегра, слобода творци,
Синђелић Стеван и његови борци!"

А велики француски пјесник Ламартин, кад је видио Ђеле-кулу, у свом путопису је записао: "Нека Срби сачу-

вају овај Споменик. Он ће научити њихову дјецу шта значи независност једног народа, показујући им по какву су је цијену платили њихови очеви".

У IV поглављу Д. Рашовић пише о формирању СФРЈ, најприје о новембарским изборима 1945. г., о преименовању ЦАСНО у ЦНС, о конституисању АВНОЈ-а у Привремену нар. скупштину ДФЈ и о проглашењу ФНРЈ. Затим даје кратке биографске податке за 9 генерала из колашинског среза. Ту је и поема Јунацима Брезе, поздравни говор значајним годишњи-

цама и на крају књиге Д. Рашовић даје у бројкама податке: "Да се не заборави цијена слободе". Колашински срез је за ту слободу (1941-1945) дао преко 800 бораца и жртава фашизма.

И поред тога што је Д. Рашовић, са своје три књиге значајно обогатио и освијетлио историју колашинског краја, остала су још нека недовољно истражена подручја и догађаји, што ће бити предмет даљег истраживања и научног изучавања можда и Драгише Рашовића и будућих младих историчара.

Петар Т. РАКОЧЕВИЋ